

SUBJEKT U JAPANSKOM JEZIKU

*Darko Matovac**

Filozofski fakultet, Osijek

U uvodnome dijelu rada autor utvrđuje opća teoretska obilježja sintaktičke funkcije subjekt, a u nastavku se rada navedena teoretska obilježja subjekta oprimjeruju i dokazuju na gradi iz japanskoga jezika. Objasnjava se svojstvo japanskoga jezika da razlikuje rečenični subjekt od rečeničnoga topika (teme) i upućuje na probleme koji su proizašli iz europocentričnoga nerazlikovanja ta dva pojma. Nadalje, prikazuju se i objašnjavaju različiti načini kodiranja subjekta (gramatički, topikalizirani, kontrastivni subjekt, subjekt odnosnih rečenica i nekodirani subjekt), položaj subjekta u rečenici, mogućnost neizricanja subjekta (*pro-drop*) i specifični modeli rekonstrukcije neizrečenoga subjekta. Nadalje, objašnjava se odnos subjekta i povratne zamjenice te pripisivanje semantičkih uloga subjektu (u pasivnim i aktivnim rečenicama). U posljednjem dijelu rada autor u obliku radikalne kategorije prikazuje sintaktičku funkciju subjekta u japanskom jeziku, uspostavljajući odnos između prototipnog i rubnih ostvaraja.

Ključne riječi: subjekt, japanski jezik, topikalizacija, kodiranje, red riječi, antecedencija, neizrečenost, slaganje, semantičke uloge, radikalna kategorija

1. UVOD

Ovaj će se rad baviti pitanjima subjekta u japanskom jeziku. Ponajprije će biti navedena opća obilježja subjekta kao temeljne sintaktičke funkcije, a u nastavku će se rada, slijedeći navedena opća obilježja, objasniti svojstva sintaktičke funkcije subjekta u okviru japanskoga jezika. Upozorit će se na neke specifičnosti koje japanski subjekt iskazuje, ali će se u većini slučajeva opisivati obilježja koja su opća karakteristika te sintaktičke funkcije i prisutna su u svim jezicima. Prema prikupljenim podatcima pojam subjekta prikazat će se i kao radikalna kategorija, odnosno prikazat će se odnos prototipnoga oblika subjekta u odnosu prema njegovim nestandardnim ostvarajima, s naglaskom na obilježja koja ih razlikuju.

2. OPĆA OBILJEŽJA SINTAKTIČKE FUNKCIJE SUBJEKT

* Darko Matovac, prof. hrvatskog jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Osijek; e-mail: darko.matovac@gmail.com

Pojam je subjekta poznat u filozofsko-logičkim i sintaktičkim teorijama još od antičkih vremena te je sastavni dio opisa strukture rečenice. Određuje se kao temeljna gramatička relacija ili sintaktička funkcija koja posjeduje određena neovisna sintaktička svojstva te određuje veliki dio morfosintaktičkih obilježja rečenice. Pored sintaktičkih svojstva, uz subjekt se prototipno vežu određena semantička i pragmatička obilježja. Svojstva subjekta su:

- (1) **Kodiranje subjekta** – unutar rečenice subjekt se prepoznaće po određenim morfološkim obilježjima ili po određenom rečeničnom položaju
- (2) **Subjekt može uvjetovati morfološka obilježja predikata** (slaganje, sročnost) – pojava sročnosti nije jezična univerzalija i ovisi o morfološkoj razvedenosti jezika, a možemo ju odrediti kao takvu sustavnu formalnu međuovisnost gramatičkih jedinica unutar jedne rečenice da jedna od jedinica iskazuje određena morfosintaktička formalna obilježja ili skupinu obilježja (npr. broj, rod, lice) koja se slažu s formalno iskazanim ili semantički impliciranim obilježjima druge (Brdar i Kučanda, 2007)
- (3) **Subjekt može biti neizrečen** – takav subjekt ima svojstvo da se može rekonstruirati iz obilježja drugih rečeničnih članova, a bogata glagolska fleksija koja podupire obilježje slaganja ima važnu ulogu u sintaktičkoj pojavi neizrečenoga subjekta, ali ne i presudnu; jezici koji imaju sposobnost neizricanja subjekta nazivaju se *pro-drop* jezicima
- (4) **Subjekt može biti izbrisani u određenim sintaktičkim konstrukcijama** – pojava koju pripisujemo načelu jezične ekonomije (npr. u složenim rečenicama, ukoliko je subjekt obaju surečenica isti, nije ga isplativovo dva puta izricati te se on u jednoj surečenici briše)
- (5) **Subjekt je antecedent povratnih zamjenica i imperativa**
- (6) **Subjektu je prototipno pridodata semantička uloga *agensa*** – funkcionalistički i kognitivistički pristupi subjektu promatraju u okviru teorije prototipa kao radikalnu kategoriju koja posjeduje središnji i rubne članove; semantički je prototipan subjekt onaj kojem je pripisana semantička uloga agensa, a rubni su članovi oni kojima su pripisane ostale semantičke uloge (Lakoff, 1987); u okviru je gramatičke tematske uloge i referenci subjekt određen kao privilegirani sintaktički argument i može mu biti pripisana jedna od dviju semantičkih makrouloga – subjektu je aktivnih glagola pripisana makrouloga općeg vršitelja (*actor*), a subjektu je pasivnih glagola pripisana makrouloga općeg trpitelja (*undergoer*) (Van Valin, 2005)
- (7) **Subjektu je prototipno pridodata pragmatička uloga topika (teme)** – tematizacija subjekta jedan je od najčešćih načina pragmatičkog ustrojavanja rečenice; učestalost te pojave često dovodi do terminološke zbrke u tradicionalnim gramatikama gdje su se sintaktički pojam subjekta i pragmatički pojam teme poistovjetili (Katičić, 1991).

3. OBILJEŽJA SINTAKTIČKE FUNKCIJE SUBJEKTA U JAPANSKOM JEZIKU

3.1. Kodiranje subjekta i odnos subjekt - topik

Japanski jezik pripada skupini jezika koji semantičke odnose među rečeničnim članovima i sintaktičke funkcije koje su pridodane tim rečeničnim članovima morfološki obilježava, a to čini uporabom postponiranih tzv. padežnih čestica (*so-called case particles* (Shimojo, 1995)) koje se u tradicionalnoj japanskoj gramatici nazivaju *kaku-zyoshi*. Bitno je i da japanski jezik pripada grupi jezika koji razlikuju topik (tema, ono o čemu se govori) i rečenični subjekt. „*Kontekst, ili topik, različit je od subjekta. Subjekt postoji unutar određene rečenice i vezan je uz određeni glagol. Kontekst, ili topik, postoji kroz cijeli tekst ili razgovor, a umjesto da je vezan uz nešto, sve ostalo vezano je uz njega.*“ (Kamermans, 2006:55). Obje su kategorije kodirane posebnim česticama: *wa* (は) i *ga* (が). U tradicionalnoj se lingvistici čestica *ga* (が) naziva i obilježavačem subjekta / nominativa, a čestica *wa* (は) obilježavačem topika / teme. Budući da se i u japanskome jeziku očituje težnja topikalizacije subjekta (što je u europskim jezicima pravilo), često se u gramatikama i priručnicima uz česticu *ga* i čestica *wa* netočno objašnjava kao indikator subjekta. To, kao i činjenica da se čestice *ga* i *wa*, za razliku od drugih čestica koje imaju sličnu funkciju, u određenim konstrukcijama mogu međusobno zamjenjivati bez utjecaja na istinosnu vrijednost rečenice (Shimojo, 1995), dovelo je do poprilično neujednačenih i nedosljednih pristupa opisu te pojave u sintaksi japanskog jezika./1/ Zbog razlikovanja rečeničnoga topika od rečeničnoga subjekta europocentrični pristup objašnjavanju sintaktičke pojave subjekta neprimjeren je opisu japanske rečenice. „*U japanskome je jeziku topikalizirana imenska skupna obilježena česticom wa ono što točno predstavlja tradicionalnu zapadnjačku definiciju subjekta kao ono o čemu se govori. Subjektivizirana imenska skupina obilježena česticom ga, s druge strane, više se slaže s drugom definicijom subjekta po kojoj, naime, on izražava općeg vršitelja (actor) ili agensa. Drugim riječima, u japanskome su dvije teorijske definicije subjekta razdijeljene na dvije različite sintaktičke relacije, dok se u engleskome i drugim europskim jezicima, one uglavnom stupaju u jednoj subjektnoj imenskoj skupini.*“ (Encyclopedia of Language and Linguistics, 2005:104). Većina dostupnih gramatika pokušava izbjegći miješanje razina (sintaktičke i pragmatičke) te su se ograničile na određivanje subjekta kao onog člana rečeničnog ustrojstva kojemu je pridodata semantička uloga *agensa* i koji je kodiran česticom *ga*. Imenske skupine obilježene česticom *wa* objašnjavaju se isključivo kao rečenični topik, upozorava se da imaju neka svojstva koja se obično pripisuju subjektu, ali da ih obavezno treba razlikovati od subjekta. Uspješan se pristup problemu nalazi u *A Dictionary of Basic Japanese Grammar* (Makino i Tsutsui, 1994) gdje se subjekt opisuje kao onaj rečenični član koji je kodiran česticom *ga*, ali je ujedno i u najvećem broju slučajeva topikaliziran te je u tim slučajevima kodiran česticom *wa*. Ali, sve topikalizirane imenske skupine koje su kodirane česticom *wa* nisu subjekti. Uz to, čestica *wa*, prema drugoj svojoj važnoj gramatičkoj funkciji kontrastiranja, može obilježavati subjekt i kada on nije topik. Treći je način kodiranja subjekta česticom *no* (の) i koristi se samo u odnosnim rečenicama. Kako bi se izbjegle nejasnoće i nedosljednosti Shimojo (1995) predlaže sljedeće nazivlje. „*Koristim termin subjekt kako bi označio elemente koji su prikladni za ga obilježavanje. Koristim termin wa obilježeni subjekti kako bi označio elemente koji su prikladni za ga obilježavanje, ali su obilježeni pomoću wa u određenoj rečenici, te termin wa obilježeni nesubjekti kako bi označio elemente koji nisu prikladni za ga obilježavanje, ali su u određenoj rečenici obilježeni pomoću wa.*“ (Shimojo

1995:18). U tradicionalnoj se lingvističkoj literaturi subjekti kodirani česticom *ga* nazivaju i gramatičkim subjektima. Subjekte kodirane topikalizacijskom česticom *wa* možemo nazvati topikaliziranim subjektima, a subjekte kodirane česticom *wa* koja ima funkciju kontrastiranja možemo nazvati kontrastiranim subjektima.

3.1.1. Gramatički subjekt – subjekt kodiran česticom *ga* (が)

Subjekt je kodiran česticom *ga* (1) kada je informacija koju donosi prvi put uvedena u diskurs te se odnosi na govorniku i sugovorniku nešto novo i nepoznato (Kamermans 2006).

- (1) *Watashi-wa pen-ga arimasu.*
 Ja-TOP olovka-SUB postojati-PRES
 ‘Što se tiče mene, olovka postoji.’
 ‘Imam olovku.’ (izvor: KAM)

Najčešća je uporaba tako obilježenog subjekta (Shimojo, 1995) u neutralnom opisivanju pojavnosti (u diskurs se uvode nove i nepoznate pojedinosti) i iscrpnom nabrajanju (novina se očituje u detaljnem iznošenju nespomenutih činjenica).

Jedna je od najčešćih osnovnih funkcija čestice *ga* naglašavanje (2) onoga čemu je pridodana sintaktička funkcija subjekta (naglašenost je također novina u okviru diskursa). Zbog izrazite učestalosti ovakve uporabe često se i svi ostali slučajevi uporabe čestice *ga* za obilježavanje subjekta nazivaju naglašenim subjektom.

- (2) *Watashi-ga sore-o shimasu.*
 Ja-SUB to-OBJ učiniti-PRES
 ‘Ja éu to učiniti.’ (KAM)

Upitne su riječi u službi subjekta uvijek obilježene česticom *ga* (3) jer se uvijek odnose na neku novu i nepoznatu informaciju (Kamermans, 2006). Isto tako je i subjekt odgovora na pitanje kodiran istom česticom (odgovor donosi novu i nepoznatu informaciju), a i slaže se s pravilom o uporabi čestice *ga* za obilježavanje subjekta u iscrpnom nabrajanju (kao posljedica davanja potpunoga odgovora na postavljeno pitanje).

- (3) *Dare-ga kimashita-ka.*
 Tko-SUB doći-PAST-Q
 ‘Tko je došao?’ (KAM)

Česticom *ga* obilježen je subjekt zavisne rečenice (4) (jer je on nešto novo u odnosu na topik koji je sadržan u glavnoj rečenici) (Makino i Tsutsui, 1994).

- (4) *Ame-ga fureba iku-no-o yamemasu.*
 Kiša-SUB padati-POTEN ići-POS-OBJ odustati-PRES
 ‘Ako kiša pada, odustat ću od odlaska.’ (DIC)

U slučajevima kada je predikat prijelazni pridjev (5) ili prijelazni glagol stanja rečenični

elementi koji bi u europskim jezicima odgovarali izravnom objektu u japanskome su jeziku obilježeni kao subjekt kodiran česticom *ga* (Makino i Tsutsui, 1994).

- (5) Boku-wa supōtsukā-ga hoshii.
 Ja-TOP sportski auto-SUB poželjno-PRES
 ‘Što se tiče mene, sportski auto je poželjan.’
 ‘Želim sportski auto.’ (DIC)

3.1.2. Topikalizirani subjekt – subjekt kodiran česticom *wa* (は)

Subjekt će biti topikaliziran kada se odnosi na nešto što je poznato govorniku i sugovorniku (najčešće već spomenuto u prijašnjem razgovoru). Zbog toga nikada ne može biti topikaliziran subjekt rečenice kojom se započinje razgovor. Budući da osim subjekta u rečenici može biti topikalizirana gotovo bilo koja druga rečenična sastavnica, postoje pravila topikalizacije. Očituju se u elipsi gramatičke čestice koja je prvobitno pridodana elementu koji se topikalizira (Makino i Tsutsui, 1994):

- (1) U topikalizaciji imenice ili imenske skupine kojoj je pridodana čestica *ga* (subjekt) ili čestica *o* (objekt) čestica se mora ispustiti ($X\text{-}ga$, $X\text{-}o \rightarrow X\text{-}wa$, $X\text{-}wa$)
- (2) U topikalizaciji imenice ili imenske skupine kojoj je pridodana čestica *e* (smjer) ili čestica *ni* (lokacija) čestica se može, ali ne mora ispustiti ($X\text{-}e$, $X\text{-}ni \rightarrow X\text{-}e\text{-}wa$, $X\text{-}ni\text{-}wa$, $X\text{-}wa$, $X\text{-}wa$)
- (3) U topikalizaciji imenice ili imenske skupine kojoj je pridodana čestica *ni* (vrijeme, neizravni objekt, smjer, *agens* u pasivnim rečenicama), čestica *de* (lokacija, sredstvo), *to* (recipročnost), *kara* (izvor), *made* (prostorno, vremensko ili količinsko ograničenje i neočekivani živi ili neživi objekt), *yori* (uspoređivanje) navedene se čestice ne ispuštaju već im se topikalizator samo pridodaje ($X\text{-}ni$, $X\text{-}de$, $X\text{-}to$, $X\text{-}kara$, $X\text{-}made$, $X\text{-}yori \rightarrow X\text{-}ni\text{-}wa$, $X\text{-}de\text{-}wa$, $X\text{-}to\text{-}wa$, $X\text{-}kara\text{-}wa$, $X\text{-}made\text{-}wa$, $X\text{-}yori\text{-}wa$).

Uzroke obaveznom izostavljanju čestice *ga* u topikalizaciji subjekta možemo tražiti u načelima jezične ekonomije. Učestalost je topikalizacije subjekta uvjetovala skraćivanje konačnoga oblika dobivenog tim procesom. Takav je skraćeni oblik subjekta kodiranog česticom *wa* doveo do spomenutih nedosljednosti i kontroverzi u opisu japanske sintakse.

3.1.3. Kontrastirani subjekt – subjekt kodiran česticom *wa* (は)

Uz funkciju topikalizatora čestica *wa* ima funkciju kontrastriranja elementa kojem je pridodana nekom drugom elementu koji se prepoznaće iz konteksta (Makino i Tsutsui, 1994). Iako je u primjeru (6) ‘odrezak’ prvi put uveden u zamisljeni diskurs i ne može biti topik, ipak je obilježen česticom *wa* jer se suprotstavlja drugoj hrani.

- (6) Sutēki-wa oishii desu.
 Odrezak-SUB ukusno-PRES COP
 ‘Odrezak je ukusan (za razliku od druge hrane).’ (DIC)

3.1.4. *Subjekt odnosnih rečenica – subjekt kodiran česticom no (Ø)*

Prema pravilu o kodiranju subjekta u zavisnim rečenicama, u odnosnim se rečenicama subjekt obilježava česticom *ga* (7). Jedna je od posebnosti subjekta odnosnih rečenica da čestica *ga* može biti zamijenjena česticom *no* (8) (Makino i Tsutsui, 1994).

(7)	<i>John-ga</i>	<i>tabeta</i>	<i>sutēki-wa</i>	<i>takakatta</i>
	<i>desu.</i>			

COP John-SUB jesti-PAST odrezak-TOP skupo-PAST

‘Odrezak, koji je John pojeo, bio je skup.’ (DIC)

(8)	<i>John-no</i>	<i>tabeta</i>	<i>sutēki-wa</i>	<i>takakatta</i>
	<i>desu.</i>			

COP John-SUB jesti-PAST odrezak-TOP skupo-PAST

‘Odrezak, koji je John pojeo, bio je skup.’ (DIC)

Primarna je uloga čestice *no* da zajedno s imenicom / imenskom skupinom kojoj je pridodana modificira značenje imenice / imenske skupine koja slijedi (genitivizacija). Ostale su njezine funkcije nominalizacija i naglašavanje. Zbog njezine primarne funkcije genitivizacije subjekt je odnosne rečenice moguće obilježiti česticom *no* samo ukoliko nakon njega ne slijedi neka druga imenica (9) jer bismo na taj način dobili drugo značenje (10) (Makino i Tsutsui, 1994).

(9)	<i>Tomu-ga</i>	<i>futtoboru-no</i>	<i>kippu-o</i>	<i>ageta</i>
	<i>onnano.</i>			

djevojka Tom-SUB nogomet-POS ulaznica-OBJ dati-PAST

‘Djevojka, kojoj je Tom dao nogometnu ulaznicu.’ (DIC)

(10)	<i>Tomu-no</i>	<i>futtoboru-no</i>	<i>kippu-o</i>	<i>ageta</i>
	<i>onnano.</i>			

djevojka Tom-POS nogomet-POS ulaznica-OBJ dati-PAST

‘Djevojka, kojoj je dana Tomova nogometna ulaznica.’ (DIC)

3.1.5. *Nekodirani subjekt*

Prema pravilima o elipsi gramatička čestica *ga* neće obilježavati subjekt (ispustit će se)/2/ ako se subjektom donosi informacija koju sugovornik očekuje ili je blisko povezana sa sugovornikom. Ispuštanje gramatičkih čestica nosi određena pragmatička i stilistička svojstva.

3.1.6. Red riječi

Osnovno je pravilo poretku riječi u japanskoj rečenici SOV s dodatkom pravila da je topik (ukoliko postoji) na prvoj mjestu. Pravilo SOV jaka je tendencija, ali ne i obaveza. Jedino pravilo koje se nužno mora poštivati u japanskom jeziku jest da se topik obavezno nalazi na prvoj mjestu i da rečenica obavezno mora završavati predikatom. Redoslijed je ostalih elemenata donekle slobodan, posebice u diskursu kada se nužno izbacuju svi rečenični dijelovi koji su prepoznatljivi iz konteksta. „*To znači da tipična japanska rečenica ne slijedi pravilo „subjekt-objekt-predikat“, već pravilo „upotrijebi ispravne čestice i možda glagol na kraju“.*“ (Kamermans, 2006:54). Subjekt se tako može naći na različitim mestima u rečenici (uvijek s izraženom tendencijom da bude prvi rečenični član). Ukoliko rečenica nema topik, subjekt će se nalaziti na prvoj mjestu (uz pravilo da se svi modifikatori nalaze s lijeve strane elementa koji modificiraju). Ukoliko rečenica ima topik, te je topik rečenice isto što i subjekt, u tom slučaju će se takav topikalizirani subjekt obavezno naći na prvoj mjestu u rečenici. Ukoliko rečenica ima topik koji je različit od subjekta, topik će se obavezno nalaziti na prvoj mjestu, a subjekt će se nalaziti iza njega.

3.2. Obilježja slaganja i neizrečeni subjekti

Iako japanski jezik nema razvedenu morfologiju (primjerice glagol ne izriče kategoriju broja ili lica) te subjekt ne može uvjetovati morfološka obilježja predikata, odnosno subjekt i predikat se ne slažu u gramatičkim kategorijama, ipak je klasificiran kao *pro-drop* jezik. Brisanje je subjekta iz jezične konstrukcije posljedica općeg pravila japanske sintakse prema kojem se iz rečenične konstrukcije briše sve što je moguće pretpostaviti ili spoznati iz konteksta. Zbog toga se svojstva japanski jezik smatra „*kontekstualno ovisnim do ekstrema*“ (Kamermans, 2006:55). Jedno je od važnih obilježja elipse subjekta da se on može izostaviti samo ukoliko je topikaliziran (kodiran česticom *wa*) jer se u tom slučaju pretpostavlja da je poznat i govorniku i sugovorniku. U slučaju kada je subjekt kodiran česticom *ga*, ne može ga se ispuštiti jer takav subjekt u kontekst unosi neku novu i nepoznatu informaciju.

Kako bi se izbjegli potencijalni nesporazumi, u japanskom je jeziku razvijeno nekoliko elemenata koji zamjenjuju obilježja slaganja pa je izostavljeni rečenični subjekt donekle moguće rekonstruirati čak i ukoliko je kontekst nepoznat (Encyclopedia of Language and Linguistics, 2005). Prvi je način pomoću honorifičkih nastavaka (sustav nastavaka čiji je zadatak iskazivanje sociooloških odnosa). Primjerice, ponizna forma s uljudnim nastavkom signalizira da je subjekt ili govornik ili netko njemu blizak (vidljivo iz uporabe ponizne forme jer je u japanskoj kulturi uobičajeno činiti se poniznim pred drugim) te da je izrečeno upućeno nekome vrijednom poštovanja (vidljivo iz uporabe uljudnog nastavka). Honorifična forma s običnim (neuljudnim) nastavkom sugerira da je subjekt različit od govornika i netko vrijedan poštovanja (vidljivo iz uporabe honorifične forme) te da je izrečeno upućeno nekome tko je blizak govorniku, ali prema kojemu govornik nije dužan iskazivati poštovanje (vidljivo iz uporabe običnog nastavka). Drugi je način rekonstrukcije izostavljenoga rečeničnog subjekta pomoću čestica koje se pridodaju na kraju rečenice, a karakteristične su

za muške (npr. čestica *zo*) ili ženske (npr. čestica *wa*) govornike. Isto je tako karakteristično da je „*uljudniji i rezerviraniji govor povezan sa ženskim govorom, a netaktičan i izravniji jednostavni govor povezan s muškim govorom*“ (Kamermans, 2006:53).

(11)	<i>Mairimasu</i>	<i>wa.</i>
	ići-HUMBLE-POLITE-PRES	PARTICLE
	‘Idem.’ (EN)	

U primjeru (13) iz ponizne forme razaznaje se da je subjekt govornik, iz uljudnoga nastavka da je adresat netko vrijedan poštovanja, a prema završnoj rečeničnoj čestici da je govornik žena koja je u prisnom odnosu s adresatom. „*Stoga, japanski, iako mu nedostaju obilježja slaganja, ima brojna gramatička svojstva koja ne samo da upućuju na narav subjekta, već i označavaju socijalne odnose između govornika i adresata te između govornika i referenta, kao i govornikov rod. Ta svojstva, s druge strane, zahtijevaju od govornika japanskog da predodredi socijalne odnose između govornika, adresata i referenta kako bi se mogla odabrati odgovarajuća kombinacija honorifika i završnih čestica. Japanski je, drugim riječima, visoko kontekstualno osjetljiv...*“ (Encyclopedia of Language and Linguistics, 2005:105).

3.3. Subjekt i povratna zamjenica

U japanskome postoji samo jedna povratna zamjenica – *jibun* (自分). Iskazuje snažnu tendenciju koreferencije s rečeničnim subjektom ili topikom diskursa koji mora biti ljudsko stvorenje ili evolucijski viša životinja. Subjekt se ne mora nalaziti u istoj rečenici (ili surečenici) kao i zamjenica. Zamjenica *jibun* u rečenici može biti koreferentna s gramatičkim subjektom ili logičkim subjektom što može dovesti do dvomislenosti (12) (Imai, 1998). Dvomislenost se rečenica s više subjekata izbjegava tako što se zamjenica *jibun* većinom odnosi na najistaknutiju radnju u rečenici (u primjeru (12) zamjenica je koreferentna s Kazou jer je primarna radnja u rečenici iskazana glagolom ići).

(1)	<i>Michiko,-wa</i>	<i>Kazuo,-ni</i>	<i>jibun_{ij}-no</i>
	<i>kuruma-de ikaseta.</i>		
	Michiko-SUB/TOP	Kazou-OBJ	sebe-POS
auto-INST ići			
‘Michiko je natjerala Kazoua da ide njezinim/svojim autom’ (IM)			

3.4. Semantičke uloge subjekta

Subjekt japanske rečenice slijedi pravilo prema kojem mu je u aktivnoj rečenici pridružena makrouloga općeg vršitelja (*actor*), a u pasivnim rečenicama makrouloga općeg trpitelja (*undergoer*).

Subjekt aktivnih rečenica (13) prototipno ima semantičku mikroulogu *agensa* (ima svojstva: +živo, +ljudsko, +životinjsko, +volja/namjera/odgovornost (Belaj, 2004)).

- (13) *Jon-ga ringo-o tabeta.*
 John-SUB jabuka-OBJ pojesti-PAST
 ‘John je pojeo jabuku.’ (DIC)

Japanski jezik razlikuje tri vrste pasiva (Oshima, 2003).^{3/} Izravni je pasiv prototipna vrsta pasivne rečenice jer “*jedino izravni pasiv posjeduje osnovne karakteristike kanonskog pasiva koje su prisutne u različitim jezicima*” (Oshima, 2003:246). U takvim je pasivnim rečenicama (14) subjektu pridodana mikrouloga prototipna za općega trpitelja (*undergoer*), a to je mikrouloga *pacijensa* (ima svojstva: +promjena oblika (Belaj, 2004)) ili *teme* (ima svojstva: +promjena položaja, -promjena oblika (Belaj, 2004)).

- (14) *Tanako-ga Taro-ni nagurareta.*
 Tanako-SUB Taro-DAT udariti-PASS-PAST
 ‘Tanako je udarena od Taro.’ (OSH)

Subjekt posesivnoga pasiva nije nastao kao posljedica isticanja općeg trpitelja (tj. izravnoga objekta) aktivnoga glagola, već je pojam koji stoji u nekom odnosu (najčešće posesivnom) prema sudionicima radnje izražene glagolom (Oshima, 2003). Takvom je subjektu (15) pridružena mikrouloga *recipijensa* (ima svojstva: +promjena stanja, -promjena oblika/položaja (Belaj, 2004)).

- (15) *Tanako,-ga Taro-ni (zibun,-no) musuko-o*
nagurareta.
 Tanako-SUB Taro-DAT (sebe-POS) sin-OBJ
 udariti-PASS-PAST
 ‘Tanake sin je udaren od Taro.’ (OSH)

Treća je vrsta pasiva u japanskome jeziku neizravni pasiv. “*Neizravni pasivi uopće nemaju odgovarajuću aktivnu rečenicu i obično impliciraju za referenta subjekta suprotan (nepovoljan) učinak uzrokovani osnovnim dogadjajem.*” (Oshima, 2003:246). I takvom se subjektu može pripisati mikrouloga *recipijensa* (16).

- (16) *Tanako-ga Taro-ni Suzuki-o nagurareta.*
 Tanako-SUB Taro-DAT Suzuki-OBJ udariti-PASS-PAST
 ?’Taro je udarila Suzukija na Tanaku.’ (OSH)

4. SAŽETAK OPĆIH OBILJEŽJA SUBJEKTA U JAPANSKOM JEZIKU

Sintaktička kategorija subjekta u japanskom jeziku pokazuje tipična svojstva radikalne kategorije koja je sastavljena od prototipnoga člana i članova koji dijele neke zajedničke osobine s prototipnim članom. Lakoff (1987) pri oprimjeravanju radikalne kategorije govori i o subjektu: „*Subjekt je kategorija čiji su središnji članovi i prototipni agensi i prototipni topici. Ta je karakterizacija subjekta semantički utemeljena, ali ne u uobičajenom smislu; odnosno, ne pokušava predvidjeti sve subjekte prema semantičkim i pragmatičkim svojstvima. Ali određuje prototip kategorije u semantičkom i pragmatičkom smislu. Nesredišnji će se*

slučajevi razlikovati prema konvencijama određenog jezika. Prema tome subjekt je onakva kategorija koju ćemo u poglavlju 6 nazvati radikalnom kategorijom. U tom je slučaju središte kategorije, ili prototip, predviđljiv. I dok se nesredišnji članovi ne mogu predvidjeti iz središnjeg člana svi su motivirani njime na taj način da nose obilježja porodične sličnosti s njim.“ (Lakoff 1987:65).

Subjekt u japanskom jeziku uklapa se u Lakoffovu definiciju subjekta. Semantički mu se pripisuju prototipne subjektne semantičke uloge *agensa* (u aktivnim rečenicama) i *pacijensa* ili *teme* (u pasivnim rečenicama). Pragmatički mu je prototipno pridruženo obilježje topika. Sintaktička su obilježja prototipnoga subjekta u japanskom jeziku kodiranost česticom *wa* te prvo mjesto u rečenici (kao posljedica topikaliziranosti). Ne uvjetuje morfološka obilježja slaganja na predikatu, ali ga se može iščitati iz uporabe karakterističnih honorifickih oblika ili završnih rečeničnih čestica (partikula). Subjekt je japanske rečenice i antecedent povratne zamjenice. Također, prototipni se subjekt, prema općem pravilu elipse u japanskom jeziku, ne izriče kada god je poznat ili ga je moguće rekonstruirati iz diskursa.

Na slici je shematski prikazan prototipni subjekt japanske rečenice sa svojstvima koja mu pripadaju u odnosu prema neprototipnim ostvarajima subjekta. Navedena su obilježja kojima se rubni članovi kategorije mogu razlikovati od tipičnoga ostvaraja. Ostvaraji subjekta u konkretnim rečenicama mogu posjedovati sva ili vrlo malo obilježja prototipnoga subjekta.

Slika: Shematski prikaz subjekta japanske rečenice kao radikalne kategorije

Shvaćanje sintaktičke kategorije subjekta kao radikalne kategorije uvelike olakšava sintaktički opis japanskoga jezika. Prototipni ostvaraj subjekta posjeduje najčešće ostvarena obilježja, a nepotpuna prisutnost ili odsutnost tih obilježja kod nekih rjeđih ostvaraja ne predstavlja više problem za logičnost i dosljednost sintaktičkoga opisa. Bitno je samo pronaći obilježja *porodične* sličnosti koje prototipni subjekt ima s nestandardnim ostvarajem (bilo na sintaktičkoj, semantičkoj ili pragmatičkoj razini) te taj ostvaraj uključiti u mrežu odnosa koji čine radikalnu kategoriju subjekta.

LITERATURA

- Belaj, B. (2004): *Pasivna rečenica*. Osijek, Filozofski fakultet.
- Brdar, M., Kučanda, D. (2007): *Concise Dictionary of Grammatical Terms for Students of English*. Osijek, Filozofski fakultet.
- *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 2nd Edition (2005). Elsevier Science. (EN)
- Endo Hudson, M., Sakakibara, Y., Kondo, J. (2006): *Zero-marked topics, subjects, and objects*. Japanese/Korean Linguistics, 14.
- Imai, S. (1998): *Logical Structure and Case Marking in Japanese*. (M.A. dissertation)
<http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/vanvalin/rrg.html> (24.01.2008.) (IM)
- Kamermans, M. (2006): *An Introduction to Japanese Syntax, Grammar and Language*.
<http://www.nihongoresources.com/> (24.01.2008.) (KAM)
- Katičić, R. (1991): *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb, HAZU, Globus.
- Lakoff, G. (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Makino, S., Tsutsui, M. (1994): *A Dictionary of Basic Japanese Grammar*. Tokyo, The Japan Times, Ltd. (DIC).
- Oshima, David Y. (2003): *Out of Control: A Unified Analysis of Japanese Passive Constructions*. The Proceedings of the 9th International Conference on HPSG, Stanford University (OSH).
- Shibatani, M. (1990): *Languages of Japan*. New York, Cambridge University Press.

- Shimojo, M. (1995): *Focus structure and morphosyntax in Japanese: WA and GA, and word order flexibility.* (Ph.D. dissertation) University at Buffalo, The State University of NY. <http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/vanvalin/rrg.html> (24.01.2008.) (SHI)
- Van Valin, Robert D. Jr. (2005). *A Summary of Role and Reference Grammar.* <http://linguistics.buffalo.edu/people/faculty/vanvalin/rrg.html> (24.01.2008.)

(Bilješke)

1. „The postpositional particles wa and ga in Japanese, which are traditionally defined as topic/theme marker and subject/nominative marker respectively, have long been controversial in Japanese linguistics. This controversy is partially due to analyses of different levels (e.g. sentence level vs discourse level) and analyses on different notions (e.g. given vs new, predictable vs unpredictable, theme vs non-theme, important vs unimportant).” (Shimojo 1995:13)
2. Neobilježavanje subjekta gramatičkom česticom toliko je često (posebice u razgovornom jeziku) da neki lingvisti drže kako su neobilježeni subjekti osnovni, a obilježeni donose pragmatičku nadogradnju: „While zero-marking has traditionally been attributed to particle deletion/ellipsis we contend that it is actually ‘unmarked’ (...) and that particles are added for pragmatic effects.” (Endo Hudson et al. 2006)
3. Oshima (2003) drži da se sve tri vrste pasiva u japanskom jeziku mogu promatrati kao jedna sintaktička pojava: „In this paper I develop a unified analysis of the Japanese passive, which provides a uniform syntactic/semantic representation of the alleged varieties of passives (direct, indirect, possessive) as a complex predicate that encodes the triadic relation of „lack of control“ among an agent, undergoer and event.” (Oshima 2003)

SUBJECT IN JAPANESE LANGUAGE

Summary:

After the introduction to the general theoretical characteristics of syntactic function Subject, paper goes on, exemplifying and proving these theoretical characteristics on Japanese language. Capability of Japanese language to distinguish sentence subject from sentence topic is explained, and author highlights problems that rose up from European inability to distinguish these two concepts. Furthermore, paper shows and explains different ways of Japanese subject coding (grammatical, topicalised, contrastive subject, relative clause subject, uncoded subject), position of subject in sentence (word order), pro-drop capability and ways of reconstruction of the dropped subject. Furthermore, paper describes relation between the subject and the reflexive pronoun and assignation of semantic roles to the subject (in active and passive sentences). In last part of paper author displays, in the form of radial category, characteristics of syntactic function Subject in Japanese language, highlighting relation between prototype member and peripheral realizations.

Key words: subject, Japanese language, topicalization, coding, word order, antecedency, pro-drop, agreement, semantic roles, radial category